

بسم الله الرحمن الرحيم

عنوان:

**عوامل و راهکارهای موثر بر شکاف نسلی بر روابط درون
خانوادگی**

استاد راهنما:

صدف کامران کسمائی

نویسندگان:

صفورا رمضانی

سیده صدیقه جلالی چمنی

حوزه علمیه فاطمیه شهرستان صومعه سرا

استان گیلان

چکیده:

مقاله حاضر در صدد شناسایی عوامل تاثیرگذار بر شکاف نسلی در روابط درون خانوادگی و ارائه راهکار می‌باشد. روش این پژوهش توصیفی-تحلیلی، متنی و شامل بررسی مقالات و پایان‌نامه‌ها در حوزه شکاف نسلی بالاخص در حوزه درون خانواده و روابط خانوادگی است. یافته‌ها نشان می‌دهد که عوامل موثر بر شکاف نسلی به دو بعد اجتماعی و فرهنگی دسته‌بندی می‌شود که بعد اجتماعی عبارت است از: پیشرفت و توسعه، وضعیت اقتصادی خانواده و جامعه، وجود محیط‌های مختلف برای زندگی، تغییر سبک زندگی، اشتغال روز افزون والدین و بعد فرهنگی عبارت است از: عدم برقراری رابطه و تعامل منطقی در خانواده، تاثیرات فناوری و رسانه، تجارب متفاوت در نسل‌ها، عدم آشنایی والدین و فرزندان با ویژگی‌های یکدیگر و نقش نظام آموزشی در شکاف نسل‌ها، راهکارهایی که در این مقاله ارائه شد شامل: نوع رفتار والدین در مواجهه با شکاف نسلی، شناخت ویژگی‌های جوان، تغییر در نظام تربیتی، برنامه ریزی کارآمد فرهنگی، دینداری و تربیت فرزندان بر اساس سبک زندگی اسلامی، نقش سازنده آموزش و پرورش در شکاف نسل‌ها و افزایش سواد رسانه‌ای والدین می‌باشد.

کلیدواژه: نسل، خانواده، تفاوت نسلی، گسست نسلی، شکاف نسلی.

مقدمه:

در ده‌های اخیر تفاوت‌های بین نسلی در اشکال گوناگون زندگی در میان جامعه و در خانواده به وضوح دیده می‌شود. امروزه در جامعه‌ای زندگی می‌کنیم که به تدریج تفاوت‌های نسلی و همچنین تفاوت زندگی میان والدین و فرزندان به شکل تعارض گونه‌ای تبدیل و تجربه می‌شود. اهمیت خرده فرهنگ‌ها و شیوه‌های جدید برای جوانان زندگی درون خانواده و همچنین روابط بین نسلی را به چالش کشیده است که بسیاری از این تفاوت‌ها و تعارضات سرفصل نزاع‌های خانوادگی و نیز موجب ترک از خانه شده است. در دیدگاه‌ها و رفتارهای جوانان و والدین تفاوت‌های زیادی دیده می‌شود. نسل جوان دیگر چندان خود را در چهارچوب هنجارهای گذشته تعریف نمی‌کند و به دنبال الگوهای جدید زندگی برای خود است. به بیان دیگر ما شاهد کمترین اتفاق نظر در زمینه فرهنگ عمومی نظیر معاشرت قبل از ازدواج، ازدواج با خویشاوندان، نحوه گذراندن اوقات فراغت و رفتارهای مذهبی هستیم. بسیاری از چالش‌های درون خانواده به دلیل اختلاف فکری والدین با فرزندان و چالش در ارتباط والدین با فرزندان اتفاق می‌افتد. اهمیت و ضرورت مساله تا بدان جاست که اختلال در هر یک از کارکردهای خانواده منجر به اختلال و مشکل در جامعه می‌گردد. از جمله وظایفی که خانواده تا به امروز به بهترین نحو ممکن عهده دار آن بوده است میتوان به تولید و تربیت نسل اشاره کرد. خانواده موثرترین عامل انتقال فرهنگ است. به نظر میرسد که تغییرات همه جانبه و سریع، بدون آمادگی و پیش زمینه در جامعه و خانواده موجب عدم درک مشترک در نسل والدین و فرزندان شده است که نتیجه آن تقابل جوانان و نسل والدین خواهد بود و شکاف نسلی را به وجود می‌آورد. لذا بنا بر اهمیت موضوع خانواده چه در سطح اجتماعی و چه در سطح فرهنگی لازم است بدانیم که عوامل به وجود آورنده شکاف نسلی در روابط درون خانوادگی چیست و راهکارهای برون رفت از این پدیده چه میباشد.

با آنکه تا سال ۱۹۶۰ در جوامع صنعتی پیشرفته تصور عمومی بر آن بود که گسیختگی تحت تاثیر مرزبندی‌های نژادی و یا طبقات اجتماعی قرار دارد و بحران‌های اجتماعی لزوماً از این دو سطح منشأ می‌گیرد، سال‌های بعد از این دهه نشان داد که تضادهای اجتماعی می‌تواند از رویارویی نسل‌ها نیز ناشی شود. تحقیقات زیادی به این موضوع پرداخته اند برای نمونه در مقاله پژوهشی "شکاف نسلی و واژگونی‌های خانوادگی" به قلم "زینب مینقی اقدم و خلیل میرزایی و خدیجه سفیری و عالیہ شکر بیگی" به بررسی آمارهایی درباره آسیب‌های نسلی پرداخته شده

است و آموزش والدین را به منظور افزایش توانایی ایجاد ارتباط با فرزندان به ویژه در مواجهه با تفاوت‌های دیدگاهی نسل‌ها گام بسیار مهمی در جلوگیری از ظهور بسیار انحراف‌ها می‌داند. ولی به راهکارهایی جامع‌تر پرداخته است و بیشتر جنبه آماری دارد.

در کتاب "فرهنگ و تعهد" نیز نویسنده با طرح ۳ مبحث گذشته، حال و آینده مساله شکاف نسلی را نشان می‌دهد ولی در مورد راهکارهای آن صحبتی نشده است.

در مقاله "شکاف نسلی در ارتباط والدین و فرزندان" به نویسندگی "مژگان وفایی و ولی احد کرماج" با هدف بررسی و تشریح مفاهیم اصلی در حوزه نسل و بررسی تئوری‌های تبیین‌کننده مسائل نسلی و مقایسه آنها با یکدیگر صورت گرفته است. در این پژوهش با پاسخ به این سوال که ابعاد مفهومی نسل کدامند و وضعیت شکاف نسلی در ایران چگونه است انجام شده ولی در مورد آثار و راهکارهای آن صحبتی نشده است.

روش مورد استفاده در این تحقیق توصیفی - تحلیلی می‌باشد. روش و ابزار جمع‌آوری داده‌ها بر مبنای کتابخانه‌ای است. بررسی‌ها در مقاله بیشتر با مراجعه به مقالات، پایان‌نامه‌ها و کتب خارجی و داخلی، سایت و مجلات واز پژوهش‌ها و جامعه آماری برای ارائه بهتر راهکاری عملی کمک گرفته سعی شده است که به عوامل شکاف نسلی و راهکارهایی برای بهبود روابط درون خانوادگی ارائه گردد.

مفهوم شناسی

نسل:

واژه "نسل" در معنای عام یا از نقطه نظر زیستی و شجره شناختی به معنای یک رسته هم دوره که در یک زمان از یک دنیای مشترک بهره می گیرند اطلاق می شود. (جاکرمی، ۱۳۷۷) در جمعیت شناسی به گروهی از افراد اطلاق میشود که مرحله ای از حیات را با یکدیگر آغاز کرده یا پایان داده باشند. گروهی که در یک زمان فارغ التحصیل میشوند، گروهی که در یک زمان بالنسبه نزدیک به هم به دنیا آمده یا ازدواج کرده اند. (ساروخانی، ۱۳۷۵، ص ۱۰۷)

گروهی از افراد که در فاصله زمانی معینی به دنیا آمده اند و موقعیتهای تاریخی خاص و علایق خاص در سطح فردی و سیستمی، آنها را از هم تفکیک میکند (بیکر، ۱۳۷۷، ص ۱۱۸).

شکاف نسلی

در فرهنگ آکسفورد، این مفهوم به عنوان اختلافی در نگرش یا رفتار جوانان و افراد سالمندتر تعریف شده که موجب عدم فهم متقابل آنان از یکدیگر میشود و فرهنگ وبستر نیز، آن را به عنوان اختلاف گسترده در خصیلتها و نگرشهای میان نسل ها تعریف کرده است. (معیدفر، ۱۳۸۳، ص ۵۶) برخی شکاف نسلی را به معنی وجود تفاوت های دانشی، گرایشی و رفتاری بین نسل های موجود در خانواده از قبیل والدین و فرزندان با وجود پیوستگی های کلان متأثر از ساختارهای اجتماعی، فرهنگی و تاریخی تلقی می نماید. (آزادی ارمکی، ۱۳۸۳، ص ۵۷۳) که بر وجود منافع، مطالبات و سوگیری های نامتجانس و ناسازگار در میان نسل ها دلالت دارد. (همان، ۱۳۸۹، ص ۸۶) شکاف نسلی، یک موقعیت بسیار استثنایی و ویژه است. با وجود این که نوعی وضعیت خاص استقرار نسل ها می باشد، ولی احتمالاً موقعیتی بحرانی هم به لحاظ تجربی و هم مسألهای به لحاظ نظری است. در چنین وضعیتی، دو نسل از یکدیگر منفک و جدا می شوند، بین آن ها یک شکاف بسیار اساسی اتفاق می افتد و پیوستگی در رابطه آن ها بسیار کم می شود. در این وضعیت، گسست نسلی محصول همین بی ارتباطی است (تاجیک، ۱۳۸۳، ص ۱۳)

- ۶- کم کردن شکاف طبقاتی بین دانش آموزان
- ۷- الزام اولیا به شرکت در کلاسهای آموزش خانواده در طول سال تحصیلی
- ۸- تدوین کتاب آموزشی رسمی تحت عنوان مهارتهای اجتماعی- ارتباطی در دوره های مختلف تحصیلی
- ۹- توجه به تفاوت های فردی دانش آموزان
- ۱۰- توجه به نیازهای جسمی، روحی و اجتماعی دانش آموزان
- ۱۱- تحقیقات مستمر و اصلاح روش های تربیتی
- ۱۲- ارزش و احترام به قومیت ها و فرهنگ های متفاوت و احترام به حقوق اقلیت ها و پرهیز از برتری قومی و فرهنگی (همان، ص ۷۲)

۷_ افزایش سواد رسانه ای والدین

امروزه خواه ناخواه فضای مجازی جزء جدایی ناپذیر زندگی شهروندان در همه جوامع شده است و هر چه زمان می گذرد، حضور در این فضا جدی تر و گسترده تر می شود؛ به گونه ای که کنون در برخی کشورها دسترسی به این فضا جزو حقوق اولیه شهروندی تعریف شده است و سازمان های جهانی کوشش خود را برای فراگیر کردن این حق آغاز کرده اند.

این فضا به طور جدی بر سبک زندگی اخلاقی خانواده ها تأثیرات مثبت و منفی دارد. بنابراین باید برای افزایش سطح سواد خانواده ها در استفاده صحیح از فضای مجازی و کمک به آنان برای حضور اخلاقی در این فضا و در امان ماندن از پیامدهای آن چاره اندیشی کرد. این نکته ای است که عقل و نقل بر آن صحنه می گذارند.

از آنجا که امروزه فضای مجازی از عرصه هایی است که در آن هم می توان به و امر خداوند عمل کرد و هم قوانین را نقض نمود، بر والدین واجب است تا شیوه های درست استفاده از آن را بیاموزند و به فرزندان خود نیز یاد بدهند. رشد تکنولوژی های نوین ارتباطی، معنای با سواد بودن را در دنیای امروز تغییر داده است و در این عصر جدید تنها دیگر به فردی که خواندن و نوشتن می دانند با سواد اطلاق نمی شود؛ بلکه توانایی تعبیر و تفسیر پیام های رسانه ای به همان اندازه سواد محسوب می شود که خواندن و نوشتن ضروری و مهم است. توجه به این نکته ضروری است که آشنایی هر چه بیشتر با مفهوم سواد رسانه ای موجب می شود که رسانه هر چه بیشتر در خدمت افراد جامعه باشد. نه اینکه آنها در خدمت رسانه باشند. بنابراین افراد به ویژه والدین باید نسبت به تنظیم رژیم مصرف رسانه در خانواده توجه جدی داشته باشند.

و افزون بر آگاهی یافتن و یادگیری سواد رسانه ای به صورت آگاهانه بتوانند رژیم مصرف رسانه ای خانواده را مدیریت نمایند. سواد رسانه ای می توانند به خانواده به عنوان عضوی از جامعه مخاطبان رسانه ها بیاموزد که از حالتی متعالی و مصرفی خارج و به معادله متقابل و فعالانه ای

وارد شوند که در نهایت به نفع خود آن‌ها باشد. در حقیقت سواد رسانه ای کمک می‌کنند تا از سفره رسانه‌ها به گونه ای هوشمندانه و مفید بهره‌مند شد. این برنامه‌های سواد رسانه باید در دستور کار نهادهای مربوط باشد. این آموزش در قدم اول باید برای والدین و بعد برای فرزندان و همه کسانی باشد که با آنان در ارتباط هستند. (هوشیاری، رحمتی، ۱۴۰۱، ص ۲۷-۲۹)

بخش بزرگی از شکاف بین نسل‌ها در دنیا به دلیل فاصله گرفتن والدین از تکنولوژی یا ترس آن‌ها از یادگیری است. به یاد داشته باشید که غفلت والدین از یادگیری گام به گام تغییرات دنیا و عقب ماندن از اطراف، شما را ده‌ها قدم از فرزندتان و درک دنیای او دورتر می‌کند. بنابراین به یاد بیاورید که شما هم زمانی جستجوگر و یادگیرنده بوده‌اید و این توانایی هنوز در شما وجود دارد. برای یادگیری تکنولوژی و فناوری پیش‌قدم شوید، از فرزندتان سوال کنید و به دنبال اطلاعات روز باشید. صرف تلاش شما برای همراه شدن با دانش روز، احساس صمیمیت خوشایندی را در فرزندانتان ایجاد می‌کند. (بصیری، ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۳، ص ۴)

نتیجه گیری:

شکاف نسلی پدیده ای است که در نتیجه ی تغییرات فرهنگی-اجتماعی در جامعه شکل میگیرد و میتواند سبب بروز تعارضات و تنشها در روابط درون خانوادگی میشود. عواملی نظیر پیشرفت و توسعه، وضعیت اقتصادی جامعه و خانواده، وجود محیطهای مختلف برای زندگی، تغیی سبک زندگی، اشتغال روز افزون والدین، عدم برقراری رابطه و تعامل منطقی در خانواده، تاثیرات فناوری و رسانه، تجارب متفاوت در نسلها، نقش نظام آموزشی در بروز شکاف بین نسلی و عدم آشنایی والدین و فرزندان از ویژگیهای یکدیگر نقش مهمی در ایجاد این شکاف ایجاد میکند. برای برون رفت از این چالشها و بهبود کیفیت ارتباط درون خانوادگی نیاز است اولاً شناخت دقیقی از عوامل به وجود آورنده ی تعارضات و شکاف بین نسلی داشته باشند تا به دنبال آن با تلاش جدی برای تقویت و استحکام بنیان خانواده راهکارهای مناسب را بیابند. راهکارهایی نظیر: ۱- نحوه رفتار والدین در مواجهه با شکاف بین نسلی ۲- شناخت ویژگیهای جوان ۳- تغییر در نظام تربیتی و روشهای آن ۴- برنامه ریزی کار آمد فرهنگی ۵- دینداری و تربیت فرزند بر اساس سبک زندگی اسلامی ۶- نقش سازنده آموزش و پرورش در شکاف نسلها ۷- افزایش سواد رسانه ای والدین. بااین تدابیر میتوان به بهبود کیفیت زندگی درون خانوادگی و تقویت پیوندهای بین نسلی امید وار بود.

فهرست منابع:

*قرآن کریم

۱. آزادی ارمکی، تقی، ۱۳۸۳، رابطه بین نسلی در خانواده ایرانی، مجموعه مقالات مسائل اجتماعی ایران، انجمن جامعه شناسی ایران، تهران، نشر آگه.
۲. -----، ۱۳۸۹، جامعه شناسی مناسبات بین نسلی، تهران، نشر علم، چاپ اول.
۳. -----، ۱۳۸۹، جامعه شناسی خانواده ایرانی، تهران، انتشارات سمت.
۴. بیکر، ترزال، ۱۳۷۷، نحوه انجام تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ نائینی، تهران، نشرنی.
۵. ساروخانی، یاقر، ۱۳۷۵، دایره المعارف علوم اجتماعی، تهران، انتشارات کیهان.
۶. -----، ۱۳۹۱، مقدمه ای بر جامعه شناسی خانواده، تهران، انتشارات سروش.
۷. تاجیک، محمدرضا، ۱۳۸۳، "شکاف یا گسست نسلی در ایران امروز، تحلیلها و تخمین ها و تدبیرها"، تهران، مطالعات و تحقیقات استراتژیک.
۸. جاجرمی، کاظم، ۱۳۷۷، "نسل جوان؛ ویژگی های ساختاری نسل نو"، تهران، بنیاد مطالعات آسیایی.
۹. آشوری، جمال، ۱۳۹۳، "سبک زندگی اسلامی راهکار برخورد با گسست نسلی خانواده ها"، پژوهشنامه اجتماعی اسلامی، سال ۲۰، شماره ۱، پیاپی ۱۰۰.
۱۰. افضلی، رسول، زارعی، بهادرو دیگران، ۱۳۹۸، "تبیین اثرات شکاف نسلی بر هویت اجتماعی سیاسی دانش آموزان شهر تهران"، فصلنامه مجلس و راهبرد، سال بیست و ششم، ش ۹۸.
۱۱. ابراهیمی، مرضیه، ۱۳۹۹، سنخ شناسی مواجه خانواده ایرانی با بحران کرونا، بررسی مسائل اجتماعی ایران، دوره ۱۱، ش ۱.
۱۲. بصیری، مریم، ۱۴۰۱-۱۴۰۳، "مدیریت اختلاف فکری والدین با فرزندان شکاف بین نسل ها"، مجموعه مدارس سلام.
۱۳. رحیمی، محمد، ۱۳۹۰، "شکاف نسلی در رویکردهای جامعه شناختی"، اولین همایش ملی آسیب شناسی و آسیب زدایی پدیده شکاف بین نسلی (زمینه ها، چالش ها و راهکارها).
۱۴. رئیسی، کتایون، فراشندی، رضا، ۱۳۹۶، "خانواده و شکاف بین نسلی"، همایش آسیب شناسی و آسیب زدایی پدیده شکاف بین نسلی.

۱۵. ساروخانی، باقر، صداقتی، مجید، ۱۳۸۸، "شکاف نسلی در خانواده ایرانی دیدگاه‌ها و بینش‌ها"، نشریه پژوهشنامه علوم اجتماعی، ۹ سال، دوره ۳، شماره ۴.
۱۶. سلیمان پور عمران، ۱۳۹۶، "مفهوم شناسی پدیده گسست نسلی و راهکارهای تربیتی برون رفت از آن"، فصلنامه علمی پژوهشی پژوهشنامه تربیتی، سال ۱۲ بهار، شماره ۵۰.
۱۷. شرفی، محمد، ۱۳۸۲، "مولفه‌ها و عوامل گسست نسلها، به اهتمام علی اکبر علیخانی"، تهران، انتشارات پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.
۱۸. شرفی، محمدرضا، ۱۳۷۲، "مولفه‌ها و عوامل گسسته نسل‌ها از بعد روانشناختی"، دفتر انتشارات و فناوری آموزشی.
۱۹. صادقی، سکینه، عزتی، یونس، ۱۴۰۰، "بررسی مسائل و آسیب‌های اجتماعی ناشی از شکاف نسلی در خانواده"، اولین همایش ملی مسائل چالش‌های اجتماعی و فرهنگی خانواده مسلمان ایران، ۴ اسفند.
۲۰. کفاشی، مجید، ۱۳۹۴، "عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر شکاف نسلی جوانان شهر تهران"، فصلنامه علمی پژوهشی زن و جامعه، سال ۶، شماره اول بهار.
۲۱. مرادی، هوشنگ، ۱۳۹۳، "چالش‌های شکاف نسلی در خانواده‌های ایرانی و راهکارهای مقابله با آن از دیدگاه متخصصان"، شیراز، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
۲۲. معیدفر، سعید، ۱۳۸۳، "شکاف نسلی یا گسست فرهنگی"، پژوهش نامه علوم اجتماعی، ش ۲۴.
۲۳. نفری، محدثه، ۱۴۰۱، پایان نامه بررسی پدیدارشناختی نحوه مواجهه والدین با شکاف نسلی، شهرپور.
۲۴. نعمتی، زینب، ۱۳۹۶، "نقش برنامه‌های درسی آموزش و پرورش در کاهش شکاف بین نسل‌ها"، همایش آسیب شناسی و آسیب زدایی پدیده شکاف بین نسلی
۲۵. هوشیاری، نسیم، سادات، رحمتی، حسین علی، ۱۴۰۱، "بررسی عوامل درون و برون خانوادگی موثر بر گسست نسلی در خانواده ایرانی"، نشریه مطالعات تربیتی و روانشناختی خانواده بهار و تابستان، شماره ۶.